

ՆԱՅ ԻՆՖԵՆՈՒԹԵԻՆ

Անգլերենով արտայայտուող երկու յաջորդական ամերիկահայ սերունդներու գրողներ են Մայքլ Ջ. Արլենն ու Փիթր Պալագեանը, որոնց համար հայ ինքնութեան որոնումը և պահպանումը եղած է իրենց գրականութեան կարեւոր թեմաներէն մէկը: Երկուքին ալ հատորները եղած են Best Seller-ներ՝ արժանանալով քանի մը հրատարակութիւններու և ամերիկեան գրական լայն շրջանակներու լուրջ ուշադրութեան ու գնահատանքին: Կը ներկայացնենք հատուածներ մեր թարգմանութեամբ: (Մ.Գ.)

PASSAGE
TO
ARARAT

Michael J. Arlen. PASSAGE TO ARARAT

ԱՆՑԶ ԴԵՊԻ ԱՐԱՐԱՍ

(Michael J. Arlen, *Passage to Ararat*)
(Հատուածներ)

Եւանքիս մէջ յատկանշական ժամանակ մը ճամբորդութեան մը համար ոտքի ելայ յայտնաբերելու թէ ինչ կը նշանակէր հայ ըլլալ: Թէեւ ես հայ էի, կամ մասամբ հայ, բայց մինչեւ այդ ոչինչ գիտէի հայութեան և Հայաստանի մասին: Աւելի ճիշդը՝ գրեթէ ոչինչ: Հայրս հայ է եղեր - հայ ծնողներէ ծնած երախայ մը - բայց ան Անգլիա մեծցած էր և ուսանած էր անգլիական վարժարաններու մէջ: Ան քաղաքացիութեամբ Անգլիացի էր, իսկ հետագային դարձած էր Ամերիկացի: Դեռ ատենին, ան փաստօրէն ոչ մէկ կապ ունեցած էր Հայաստանի հետ: Տունը բնաւ երբեք հայերէն չէր խօսեր: Շատ հազուադէպ առիթներով կ'արտայայտուէր Հայաստանի մասին: Որպէս արհեստավարժ գրող ան վիպապաշտ վէպերու հեղինակ մըն էր, որուն գործերը կը շօշափէին անգլիական հասարակութեան կեանքը, և, դեռ ատենին՝ հազիւ մի քանի բացառութիւններով ան գրած է Հայաստանի կամ հայերու մասին: Այդ բացառութիւններն ալ հիմնականին մէջ կամ առարկողական էին և կամ երգիծական: Այսպէս, իր տողերէն մէկն էր. «Հիմա ո՞վ պիտի պնդէր թէ ինք հայ էր, երբոր հայ չէր»: Եւ բնականաբար քսանմէկ տարեկանին ան իր անունը փոխելով՝ Տիգրան Գոյումճեանէն

դարձած էր Մայքլ Արլեն:

Մայրս (որ ամերիկացի էր և յոյն) երբեմն հօրս կը դիմէր Տիգրան կանչելով զինք՝ երբոր առանձին ըլլային. սա իմ մանկութեանս օրերուն այն միակ պարագան էր, երբ ես կ'իմանայի թէ հայրս այն չէր ինչ որ էր, կամ անգլիացի էր և բան մըն ալ ատելի: «Հայկական անուն է, տղաս», բացատրեց օր մը մայրս շատ շատ տարիներ առաջ: Այն ատեն ինծի թուաց թէ տեսակ մը անձնական ծածկանուն մըն է: Այն ատեն ես կրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ իմ հեռո՞ւ ու հեռաւոր վայրեր ապրող հօրեղբայրներս կը կոչուէին Գոյումճեան - երախայի մը կողմէ տարօրինակ և դժուար ատասանուելիք անուն մը, որ պէտք է գրէի շնորհակալական նամակի մը պահարանին վրայ: Բայց հայրս ակնյայտօրէն կտրած էր ինքզինք այդ անունէն և ինծի պիտի օգնէր թէ ինչպէս պէտք էր հեզել ու արտասանել այդ անունը: «Ծիծաղելի է ու չարտասանուելիք», ըսաւ ինծի օր մը, իսկ ես լուրջ պատճառներ ունէի համաձայնելու իր հետ: Արդարեւ՝ առհասարակ և ընդհանրապէս իմ հօրս հայկականութիւնը մշուշապատ ու հեռաւոր խնդիր մըն էր, որ մաս կազմէր մեր ընտանեկան գրոյցներուն:

Անգլիական գիշերօթիկ վարժարանի մը մէջ էր որ ինը տարեկանիս գիտցայ թէ ես ալ հայ եմ, կամ առնուազն կէս հայ:

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմէն առաջ մենք կ'ապրէինք Եւրոպա, որպէս անգլիացի արտասահմանաբնակներ Ֆրանսայի հարաւը: Բայց նոյնիսկ այն օրերուն, երբ ես չէի մտածեր ինքնութեանս մասին՝ կը մտածէի թէ այնուամենայնիւ ես Անգլիացի եմ: Մենք Անգլիացի էինք - կը խօսէինք Անգլերէն ու կը ճամբորդէինք Անգլիական անցագիրներով:

Դպրոցի կացարանին մէջ զիս տեղաւորած էին փափկահեր սկովտիացի տղու մը՝ Մըքկրեկլըրի հետ:

- Ֆրանսացի՞ ես, կամ ի՞նչ ազգ ես,- հարցուց ինծի օր մը Մըքկրեկլըր:

- Հարկաւ Ֆրանսացի չեմ,- պատասխանեցի ես:

- Դուն պէտք է Ֆրանսացի ըլլաս. Ֆրանսա կ'ապրիս:

- Անգլիացի եմ,- ըսի ես:

- Անկարելի է որ դուն Անգլիացի ըլլաս,- պնդեց Մըքկրեկլըր:

Տնօրէնին տիկինը օգնեց մեզի խնդիրը

լուծել: Մենք նստեցանք իր սեղանին մեր ընդհանուր ճաշարանի մէջ - օ'հ, պաղ և սենեակի մը ուրուագիծերը ունեցող տեղ մը, ուր գործէն անտեղեակ մատուցողուհիներ կը հրամցնէին կարմրած խորովածի իւղով հաց և սարտին, կամ երբեմն ալ տապկուած լուբիա, իսկ Կիրակի օրերն ալ արծաթեայ սկիւտեղներու վրայ դրուած կրէյվիով (խորովածի հիւք) հաց: Տնօրէնին տիկինը մշակութային հետաքրքրութիւններ ունեցող կին մըն էր և գործօն մասնակցութիւն մը ունէր տեղական թատերախումբէն ներս, երբեմն ալ մեզի արտադարացական լայն աշխարհ կը փոխադրէր և Լոնտոնէն բերուած ալլազան պարբերականներու ընթերցումներու միջոցով կամ արտադասընթացքային ընթերցումներ կատարելով մեր տեղեկութիւնները կ'ընդարձակէր: Նման առիթով մըն էր որ ան կարդաց թէ հայրս վերջերս հրատարակած էր նոր գիրք մը: Ես շատ բան չունէի ըսելիք այսպիսի յայտարարութիւններու առթիւ: Գիտէի թէ հայրս «գիրքեր կը գրէր» իր գրասենեակին մէջ, բայց առհասարակ կը գրէր, և այս մասին մեր ընտանիքին մէջ գրեթէ երբեք չէր խօսուեր, ոչ ալ նման խօսակցութիւն մը կը քաջալերուէր:

Տիկինը ըսաւ թէ թէւ իմ հօրս գիրքերը տակաւին չէր կարդացած, բայց վստահ էր թէ անոնք հետաքրքրական գիրքեր ըլլալու էին: «Կանաչ Գլխարկը» իր ամենէն հռչակուածը չէ՞ր արդեօք, ըսաւ ան, որովհետեւ ան շատ լաւ բաներ լսած էր այդ մասին: «Հոյակապ բան մըն է ունենալ լաւ ընթերցուած գրող հայր մը», ըսաւ ան և շարունակեց՝ արդեօք ես ալ հայերէն կը խօսէի՞ր...

Վերջին հարցումը անակնկալի բերաւ զիս: «Ո՛չ, ես հայերէն չեմ գիտեր», ըսի: Կարծեմ աւելցուցի նաեւ. «Ես երբեք չեմ լսած մէկու մը հայերէն խօսիլը», - ինչ որ իրականութիւնն էր:

- Բայց կը յիշեմ՝ տեղ մը կարդացած եմ թէ հայրդ հայ է,- ըսաւ ան փայլուն ժպիտով մը ու շարունակեց,- կը կարծէի թէ բոլոր հայերն ալ հայերէն կը խօսին:

Յետոյ, մեր պզտիկ սենեակին մէջ, Մըքկրեկըրը իր կարդացած երգիծական գրքոյկին կողքէն ինծի նայելով ըսաւ. «Հար-միինիւրն: Ի՞նչ մարգախաղ ունին հոն»:

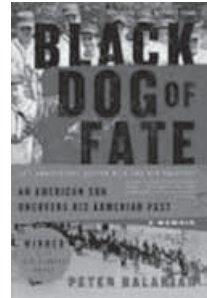
- Ես ի՞նչ գիտեմ,- ըսի,- ես երբեք չեմ եղած հոն,- թերեւս մեր խաղերը ունին:

- Բայց բնաւ երբեք *քրիքէթ*, - ըսաւ Մըքկրեկըր:

- Այո՛, *քրիքէթ*, - ըսի ես,- ինչ որ է, ես

Անգլիացի եմ:

- Դուն Անգլիացի չես կրնար ըլլալ,- պնդեց Մըքկրեկըր:

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ՍԵՒ ՇՈՒՆԸ

Փիթըր Պալազեան
(*The Black Dog of Fate*)
(Հատուածներ)

Շարաթ օր մը կարմիր գիշերանոց տակաւին վրաս, ժամանակ կ'անցընէի հեռատեսիլին դիմաց ու կը դիտէի «Փոքրիկ Ռասգալ»ները, «Երկնքի Թագաւորը» և «Ռոյ Ռոճըրգ»ը, մինչ ընտանիքիս անդամները անհետացեր էին Արեւմտեան Ինկլըվուտ պողոտայի վրայ, իջեցուցի հեռատեսիլի ձայնը և մօրս հարցուցի թէ ինչո՞ւ մենք հրեայ չենք: Իրականութիւնը այն էր որ Դեկտեմբեր ամսուն մէջ ըլլալով Տիքըրսըն փողոցի վրայ գտնուող բոլոր բնակարաններու հիւրասենեակներու մենորաներու պղնձեայ մոմերը վառած էին: Անոնք աւելի կենդանութիւն ունէին քան Ս. Ծննդեան տօնածառերը:

- Որովհետեւ մենք քրիստոնէայ ենք,- պատասխանեց մայրս:

- Մենք ինչո՞ւ քրիստոնէայ ենք:

- Մեր ժողովուրդը որոշեց հետեւիլ Յիսուս Զրիստոսի ուսմունքին,- ըսաւ ու կեցաւ պահ մը:- Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Նոյեան Տապանը հանգչած է Արարատ լեռան վրայ Հայաստանի մէջ: Այդ ըսել է թէ հայերն ու հրեաները զարմիկներ են:

- Ի՞նչ է Արարատը:

Մայրս արտաշնչեց, կարծես թէ կը փափաքէր որ հեռանայի:

- Արարատ լեռը աշխարհի ամենէն բարձր լեռներէն մէկն է. անոր գագաթը միշտ ձիւնապատ է. ան մեր ազգային խորհրդանիշն է:

- Ամերիկայի՞ խորհրդանիշը:

- Ո՛չ, Հայաստանի՛:

- Ու՞ր է Հայաստանը: